

Examen VWO

2021

tijdvak 2
dinsdag 15 juni
9.00 - 12.00 uur

geschiedenis

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 27 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 75 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Door de tijd heen

De volgende beschrijvingen van het spelen van spelletjes staan in willekeurige volgorde:

- 1 De jonge monniken van de eerste kloosters in Noordwest-Europa moesten bij een spel kegels omverwerpen die de duivel voorstelden.
- 2 De Spanjaard Diego Durán, die naar het recent ontdekte Amerika verhuisde, schreef dat bij het Azteekse balspel *ullamaliztli* spelers soms gewond raakten door de drie kilo wegende bal die ze met heupen en billen over de middellijn moesten krijgen.
- 3 In Brussel, dat door de opkomende handel en nijverheid aan het groeien was, verbod het stadsbestuur het kolven. De houten ballen die met een stok werden weggeslagen, veroorzaakten te veel schade.
- 4 In de Griekse stadsstaat Sparta werd het spel *episkyros*, waarbij twee teams een bal naar elkaar toe schopten of gooiden, erg gewelddadig gespeeld.
- 5 Nederlandse schilders beeldden in de Gouden Eeuw spelers van het bordspel triktrak af als symbool voor spilzucht en zedeloosheid.
- 6 Soldaten die de grenzen van het uitgestrekte Romeinse Rijk verdedigden, speelden graag het *ludus latrunculorum*, een militair-strategisch bordspel voor twee spelers.

- 2p 1 Zet deze beschrijvingen van het spelen van spelletjes in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Prehistorie en oudheid

Archeologen vonden een stenen gewicht in de vorm van een kikker uit Babylonië (in het huidige Irak) van omstreeks 1800 voor Christus. Op het gewicht stond: "Kikker van tien *minas*, een wettig gewicht van de god Sjamasj". De *mina* (ongeveer 500 gram) werd gebruikt om graankorrels af te wegen.

De vondst van dit gewicht laat zien dat er in Babylonië in 1800 voor Christus aan een voorwaarde was voldaan voor het ontstaan van een vroeg-stedelijke samenleving.

- 2p 2 Leg uit welke voorwaarde dit is.

Gebruik bron 1.

Een historicus beweert dat de Germaanse invallen een keerpunt vormen in de geschiedenis van het Romeinse Rijk.

- 3p 3 Nuanceer deze bewering door:

- een argument te noemen dat de historicus kan ontlenen aan de beschrijving van Lampridius
- uit te leggen, met een passende verwijzing naar de bron, dat Lampridius zelf de invallen in 234 niet als een keerpunt ervaart.

De middeleeuwen

Gebruik bron 2.

Uit de bron kun je afleiden dat na de komst van de moslims sprake is van continuïteit in de Spaanse samenleving.

3p **4** Licht dit toe door:

- een voorbeeld van continuïteit te noemen en
- daarmee uit te leggen welk economisch doel Abd al-Aziz nastreeft.

Een anekdote:

In 1146 kreeg abt Bernardus van Clairvaux van paus Eugenius III de opdracht een preek te houden. Hij moest daarin zeggen: "haast u om voor uw zonden te boeten door de ongelovigen te verslaan. (...) Christelijke strijders, Jezus die zijn leven voor u gaf, vraagt nu het uwe ervoor terug. Deze strijd is u waardig, de strijd waarin het glorieus is te veroveren en voordelig om te sterven."

Een conclusie: de paus wilde met deze preek een doelstelling van de katholieke kerk in de late middeleeuwen ondersteunen.

2p **5** Leg deze conclusie uit met een passend gegeven uit de preek.

Twee fasen in de bouw van de stadsmuren van Maastricht:

- 1 In 1229 werd begonnen met de bouw van de eerste stenen ommuring van de stad.
- 2 Rond 1375 werden nieuwe stadsmuren gebouwd, waarmee de oppervlakte van de stad verviervoudigde.

Beide fasen van de bouw waren noodzakelijk door de 'opkomst van handel en ambacht'.

2p **6** Toon dit voor beide fasen aan met een verschillend argument.

Vroegmoderne tijd

Gebruik bron 3.

Een interpretatie:

Adrianus VI heeft de hulp van Erasmus nodig.

3p **7** Ondersteun deze interpretatie door aan te geven:

- voor welk conflict Adrianus VI de hulp van Erasmus inroeft en
- dat het verzoek verband houdt met de uitkomst van de Rijksdag in Worms van het jaar daarvoor, en ten slotte
- met een kenmerkend aspect dat de expertise van Erasmus waarop Adrianus VI een beroep doet, past bij de zestiende eeuw.

Tijdens de middeleeuwen werden de meeste wetten en regels van de stedelijke rechtbanken in de Nederlanden door lokale rechtbanken uitgevaardigd. Karel V gaf het bevel dat al deze wetten en regels moesten worden opgeschreven en dat ze pas geldig waren als de Geheime Raad ze had goedgekeurd.

2p **8** Toon aan dat het bevel van Karel V:

- paste bij zijn centralisatiebeleid in de Nederlanden en
- bijdroeg aan het uitbreken van de Opstand.

Gebruik bron 4.

Kort voor de aanslag op Willem van Oranje wordt een broer van de Franse koning, de katholieke hertog van Anjou, in het gewest Brabant ingehuldigd als soeverein vorst. Er is in de Nederlanden kritiek op de keuze voor Anjou, maar Willem van Oranje steunt de inhuldiging.

3p **9** Licht de uitgave van het pamflet toe door:

- zonder bron aan te geven welke gebeurtenis uit 1581 de inhuldiging van Anjou mogelijk maakt en
- uit te leggen dat dit pamflet de keuze voor Anjou als soeverein vorst moet ondersteunen.

Gebruik bron 5.

In de zeventiende eeuw wordt in twaalf steden in de Republiek een anatomisch theater gebouwd.

4p **10** Leg uit:

- met een verwijzing naar de bron dat de wetenschappelijke revolutie de bouw van anatomische theaters wenselijk maakt en
- zonder bron dat de bouw van veel anatomische theaters in juist de Republiek kan worden verklaard met behulp van een kenmerkend aspect van de zeventiende eeuw.

Gebruik bron 6.

Een interpretatie:

In deze prent wordt een verklaring weergegeven voor de Spaanse godsdienstige en politieke onderdrukking.

2p **11** Ondersteun deze interpretatie door met een verwijzing naar de bron uit te leggen welke verklaring voor de Spaanse onderdrukking hier wordt gegeven.

In 1615 besloten de Staten van Holland aan Bor (zie bron 6) jaarlijks 600 pond en vrije toegang tot de archieven te geven om het onderzoek voor zijn historische werk over de Nederlandse Opstand voort te zetten. Je kunt beweren dat dit besluit de betrouwbaarheid van het boek van Bor als bron tegelijkertijd vergrootte **en** verkleinde.

2p **12** Ondersteun beide delen van de bewering met een argument.

Gebruik bron 7.

Een bewering: Kant sluit aan bij een traditie uit de oudheid, maar voegt daar een verlicht uitgangspunt aan toe.

- 3p **13** Licht beide delen van de bewering toe door:

- aan te geven bij welke traditie uit de oudheid Kant aansluit en
- uit te leggen welk verlicht standpunt hij hieraan toevoegt.

Gebruik bron 8.

Met deze prent wordt een maatregel ondersteund die kort daarvoor in Frankrijk is genomen.

- 3p **14** Licht de prent toe door:

- de maatregel naar aanleiding waarvan deze prent is gemaakt te noemen en
- uit te leggen welk argument vóór de aannname van de maatregel de tekenaar weergeeft, waarbij je je antwoord ondersteunt met een passend gegeven uit de bron.

Moderne tijd

Gebruik bron 9.

Je beweert dat Siebenpfeiffer:

- 1 kritiek geeft op maatregelen van het Congres van Wenen en
- 2 vooruit loopt op ideeën van het Frankfurter Parlement.

- 4p **15** Leg beide beweringen uit.

De volgende studentenprotesten uit de negentiende en twintigste eeuw staan in willekeurige volgorde:

- 1 Berlijnse studenten gooiden rotte eieren naar leden van de regering uit onvrede over de strenge bepalingen in het Verdrag van Versailles.
- 2 Chinese studenten die beïnvloed waren door de hervormingen van Gorbatsjov in de Sovjet-Unie eisten op het Plein van de Hemelse Vrede in Peking meer vrijheid en democratie.
- 3 Leidse studenten gingen in staking toen de hoogleraar Cleveringa werd gearresteerd vanwege zijn protest tegen het ontslag van alle Joodse hoogleraren van de universiteit.
- 4 Studenten uit heel Duitsland kwamen bij elkaar op het kasteel Wartburg om te protesteren tegen het opheffen van de burgerrechten tijdens de Restauratie.
- 5 Studenten werden tijdens een demonstratie in Boedapest beschoten door de geheime politie, waarna in Hongarije een grote anti-Russische opstand uitbrak.
- 6 Vier studenten van Kent State University in Ohio werden doodgeschoten tijdens een demonstratie tegen de Amerikaanse deelname aan de oorlog in Vietnam.

- 2p **16** Zet deze studentenprotesten in de juiste volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

In 1878 werden in Nederland twee volkspetities gehouden, die in totaal door bijna 500.000 burgers werden ondertekend. In de petities werd koning Willem III opgeroepen om een nieuwe onderwijswet niet te ondertekenen.

Twee passages uit een van deze petities:

- 1 Sire, zal dat goed voor Uw land en volk zijn, als men in Nederland geen 'School met den Bijbel' [school met christelijk uitgangspunt] meer voor zijn kinderen zal kunnen hebben? Wij vragen dit uit liefde voor het volk Gods.
- 2 Met het oog op die goddeloze figuren die oproepen tot opstand, die onophoudelijk tegen de rijken schreeuwen om de armen nog ontevredener te maken, vragen wij U, Majesteit, teken deze wet nooit. Nooit Sire, nooit!

4p **17** Leg uit, telkens met een verwijzing naar een passage:

- door welke politiek-maatschappelijke stroming het initiatief voor deze petitie werd genomen en
- tegen de opkomst van welke politieke stroming de petitie zich in deze passages vooral richtte.

Gebruik bron 10.

Wilhelm II krijgt in Duitsland veel kritiek op zijn beslissing Bismarck te ontslaan.

3p **18** Licht dit toe door:

- zonder bron met een politiek argument de kritiek op het ontslag te verklaren en
- uit te leggen welk kritiekpunt de tegenstanders van het ontslag aan deze bron kunnen ontlenen, ondersteund door een passende verwijzing naar de bron.

Gebruik bron 10.

Stel: je doet een onderzoek naar de motieven van Wilhelm II voor het ontslaan van Bismarck.

2p **19** Leg uit dat je door de aard van deze bron de informatie hieruit als betrouwbaar kunt beschouwen voor je onderzoek.

Gebruik bron 11.

In deze toespraak spreekt Hitler zijn goedkeuring uit over de annexatie van Oostenrijk.

2p **20** Verklaar deze goedkeuring door:

- het buitenlandse politieke beleid van Hitler te noemen waar de annexatie van juist Oostenrijk bij past en
- een nationaalsocialistisch standpunt te noemen waarmee Hitler de annexatie in deze toespraak onderbouwt.

Drie gebeurtenissen uit het leven van Eberhard Taubert (1907-1976), een hoge Duitse beleidsambtenaar:

- 1 In 1940 schreef Taubert in opdracht van Goebbels het script voor *De eeuwige Jood, een documentaire over de rol van de Joden in de wereld*.
- 2 In 1943 zette Taubert in Hilversum de *Deutsche Europa Sender* op, een Duitse zender die Engelstalige programma's uitzond naar Groot-Brittannië.
- 3 In 1958 schreef Taubert anticomunistische berichten, waarvoor de Amerikaanse regering hem betaalde.

Deze gebeurtenissen uit het leven van Eberhard Taubert kunnen worden gebruikt om verschillende kenmerkende aspecten van de twintigste eeuw te illustreren.

5p 21 Licht dit toe door:

- het kenmerkend aspect te noemen dat past bij alle drie de gebeurtenissen en vervolgens
- voor twee van de gebeurtenissen afzonderlijk een verklaring te geven, waarbij je elke verklaring ondersteunt met een **ander** kenmerkend aspect.

Let op: je mag een kenmerkend aspect maar één keer gebruiken.

Gebruik bron 12.

Een bewering:

Hans S. wil met zijn beschrijving van de Sovjet-Unie het binnenlandse en het buitenlandse beleid van Duitsland rechtvaardigen.

2p 22 Ondersteun de bewering door afzonderlijk aan te geven welk binnenlands **en** welk buitenlands beleid van Duitsland hij wil rechtvaardigen met deze beschrijving.

Na de Slag bij Stalingrad stuurde Stalin een bericht aan Churchill en Roosevelt waarin hij deze leiders opriep om te zorgen voor een tweede front tegen Duitsland.

3p 23 Geef aan welk belang Stalin had bij het tweede front **en** leg uit waardoor het uitblijven hiervan tot juni 1944 bijdroeg aan het ontstaan van de Koude Oorlog.

Gebruik bron 13.

4p 24 Leg uit, telkens met een passende verwijzing naar de bron, dat de Amerikaanse regering de bouw van de Berlijnse Muur:

- niet strijdig acht met de containmentpolitiek en
- verklaart vanuit een westers standpunt over het communisme.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Twee gebeurtenissen:

- 1 In februari 1972 bracht de Amerikaanse president Nixon een bezoek aan China.
- 2 In april 1972 begon het Noord-Vietnamese leger aan een grote aanval op Zuid-Vietnam, waarbij meer dan 300.000 infanteristen en 322 tanks en pantservoertuigen werden ingezet.

Volgens historici is de aanval van het Noord-Vietnamese leger een reactie op het bezoek van Nixon aan China.

- 3p 25 Leg de redenering van deze historici uit door:
- te noemen wat Nixon tijdens dit bezoek met betrekking tot de oorlog in Vietnam wilde bereiken en
  - uit te leggen wat de Noord-Vietnamezen met hun aanval wilden bereiken.

Gebruik bron 14.

In 1987 wordt het schilderij *De rij* tentoongesteld in Moskou. Het onderwerp van het schilderij vormt een breuk met kunst van vóór het aantreden van Gorbatsjov.

- 3p 26 Toon dit aan door:
- uit te leggen dat dit schilderij een beeld weergeeft van het leven in de Sovjet-Unie dat **niet** past bij wat Russische regeringen vóór Gorbatsjov wilden uitdragen en
  - aan te geven door welk beleid van Gorbatsjov de tentoonstelling van dit schilderij mogelijk is.

In de troonrede van 1990 stond: "In Europa beleven wij historische tijden. (...) De deling van Europa loopt ten einde. Het beleid is erop gericht de democratische en economische ontwikkelingen in Oost-Europa te steunen en aan te moedigen."

Een interpretatie:

Uit de troonrede is op te maken dat het einde van de Koude Oorlog een andere politieke ontwikkeling uit de tweede helft van de twintigste eeuw bevorderde.

- 2p 27 Leg deze interpretatie uit.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.